

Трофимович В. В.

<http://orcid.org/0000-0003-0083-0437>

Трофимович Л. В.

<http://orcid.org/0000-0003-2393-9128>

DOI: 10.33402/obv.2024-199-212

Розділ 12. ПЕРША ДОБА ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: СПРОБА РЕКОНСТРУКЦІЇ ПОДІЙ

The article attempts to retrace the main events of the first day of the full-scale Russian-Ukrainian war. It began at around 3.40–4.00 a.m. on February 24, 2022. The armed forces of the Russian Federation attacked the borders in the regions adjacent to Russia, Belarus, the occupied areas of Donetsk and Luhansk regions, and the Autonomous Republic of Crimea. Around 5 a.m., Russian President Vladimir Putin released a statement in which he deceptively justified the reason for the full-scale invasion, calling it a «special military operation».

In order to weaken Ukrainian resistance and demoralize the population, the Russian armed forces launched an operation to destroy the critical facilities.

The article describes the specific actions and decisions of the military and political leadership of Ukraine in response to the unprovoked Russian aggression. Being informed about the full-scale invasion, the President of Ukraine, Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine Volodymyr Zelensky immediately convened the Military Cabinet and the National Security and Defense Council, where important decisions were made to protect the state. On the same day, by his Decree, the President put into effect the Defense Plan of Ukraine and the Consolidated Plan of Territorial Defense of Ukraine in accordance with Article 107 of the Constitution of Ukraine. At the same time, Zelensky signed a decree introducing martial law for 30 days. On February 24, the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine signed decrees on the general mobilization and the use of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. It highlights the heroic defense of Kyiv, Chernihiv, Kharkiv, Sumy, and other Ukrainian cities.

The tremendous heroic resistance to the invaders on February 24 convincingly proved that the Kremlin would not be able to realize its strategic plan for a lightning-fast and victorious war.

Широкомасштабне вторгнення збройних сил російської федерації почалося близько 3.40-4.00 24 лютого 2022 року. Танкові підрозділи агресора перетнули лінію державного кордону у Луганській області, а підрозділи його сил спеціальних операцій

Трофимович Володимир Васильович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри ім. проф. М. П. Ковальського Національного університету «Острозька академія», м. Острог.

Трофимович Лілія Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних наук Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Трофимович В. В., Трофимович Л. В., 2024.

захопили пункти пропуску на адміністративному кордоні Республіки Крим (*Воєнно-історичний опис...*, 2022: 45). На цей час вказував і Голова Державної прикордонної служби України Сергій Дейнеко: «Вторгнення почалося о 3.40 на ділянці луганського прикордонного загону, це Міловський район... Російські сили напали на загін, зав'язався бій. Одразу ми мали першого загиблого воїна в цій повномасштабній війні» (*Романюк & Попадюк, 2023a*).

ЗС рф проривалися в Луганській, Сумській, Харківській, Чернігівській, Київській, Житомирській областях, з теренів окупованого Кримського півострова. Почали діяти їхні диверсійно-розвідувальні групи (*Головко, 2023: 66*). Війська загарбника атакували кордони в областях, що межують з росією, Білоруссю, окупованими районами Донеччини, Луганщини і Автономною Республікою Крим (*Півторак & Савичук, 2022*).

Близько п'ятої години ранку з'явилося відеозвернення в. путіна, в якому той облудливо обгрунтував причину широкомасштабного вторгнення збройних сил рф в Україну, назвавши його «спеціальною воєнною операцією», необхідністю «самозахисту» і діяти на випередження з огляду на навислу загрозу з боку Північноатлантичного Альянсу. «Провідні країни НАТО підтримують ультраправих націоналістів та неонацистів в Україні, тих, хто ніколи не пробачать жителям Криму та Севастополя вільного вибору возз'єднання з Росією, – безсоромно брехав очільник Кремля. – Вони, звісно, полізуть і в Крим, причому так само, як і на Донбас, з війною, щоб убивати. Відверто заявляють вони і про те, що претендують на низку інших російських територій» (*Цит. за: Плохій, 2023: 172*).

Згідно з твердженням путіна метою «СВО» було «демілітаризувати і денацифікувати Україну, а також віддати під суд тих, хто вчинив жорстокі і криваві злочини проти мирних жителів, зокрема й проти громадян російської федерації». Російський президент звернувся до українських військових із закликом «негайно скласти зброю та повернутися додому» (*Цит. за: Плохій, 2023: 172*).

Характеризуючи путінське звернення й орієнтовно вказуючи на справжні найближчі завдання агресора, радник глави Офісу президента України М. Подоляк того ж дня описав їх так: «Прибрати керівництво України, створити максимальну паніку,

тобто обезголовити все керівництво, щоб не було легітимної влади. Після цього завезти сюди когось із своїх маріонеток і прийняти якийсь пакт про двосторонні відносини з росією» (*Цит. за: Головка, 2023: 71*).

Аби послабити український спротив і деморалізувати населення, паралельно зі зверненням кремлівського зверхника російські збройні сили розгорнули операцію з ураження критичних об'єктів. Як зафіксовано у «Военно-історичному описі російсько-української війни», «крилатими ракетами повітряного, морського та наземного базування, а також бортовим озброєнням вертольотів, армійської авіації були уражені військові та цивільні аеродроми (Бориспіль, Краматорськ, Чугуїв, Старокостянтинів, Кубалькине, Луцьк, Озерне, Івано-Франківськ, Броди, Миргород), військові склади, пункти управління військами, об'єкти системи ППО і радіоелектронної розвідки, інші об'єкти» (*Военно-історичний опис..., 2022: 45*).

Звідси дізнаємося також, що подальші дії ворога на більшості напрямків відбувалися за подібним сценарієм – «швидке просування значних колон військ наземних угруповань до основних адміністративних центрів з метою їх захоплення або блокування (оточення), разом зі спробами захоплення інфраструктурних об'єктів передовими загонами або тактичними десантами» (*Военно-історичний опис..., 2022: 45*).

Повномасштабний наступ спричинив шок не тільки в українських політиків, населення, але й у військовиків. «Ми все ще думали і, можна сказати, сподівалися, що противник почне свої активні бойові дії з окупованої частини території Луганської та Донецької областей, – згадував командувач військ Оперативно-тактичного угруповання «Північ» генерал Дмитро Красильников. – Знову ж таки – маскуючись під підрозділи незаконних збройних формувань «Л/ДНР», основною частиною прикомандированих, добровольців, найманців і трошки розбавляючи регулярними своїми військами, можливо, при підтримці РСЗВ дальньої дії та авіації. Можливо. До кінця ми вірили, що наш ворог до широкомасштабної агресії на всіх фронтах, всіх лініях не зайде». Незважаючи на наростаючу тривожну ситуацію на кордонах, укомплектування українських військових частин за нормами воєнного часу не було здійснено (*Романенко, 2022*).

Проінформований про повномасштабне вторгнення Президент України, Верховний Головнокомандувач ЗСУ Володимир Зеленський

терміново скликав Воєнний кабінет та Раду національної безпеки і оборони, де були прийняті важливі рішення для захисту держави. Також була організована нарада з очільниками уряду, Верховної Ради, представниками оборонного відомства та економічного блоку, на якій проаналізували тогочасну ситуацію та намітили конкретні заходи про забезпечення функціонування державного організму. Того ж дня своїм Указом президент ввів у дію план оборони України та Зведений план територіальної оборони України відповідно до статті 107 Конституції України (*Указ Президента України...*, 2022; *Рік незламності...*, 2023: 116).

Водночас В. Зеленський підписав Указ про оголошення воєнного стану строком на 30 діб. Згідно з ним обласні та Київська міська державні адміністрації, органи місцевого самоврядування зобов'язувалися утворити ради оборони та забезпечити сприяння військовому командуванню в запровадженні та реалізації заходів правового режиму воєнного стану. Останні мали здійснювати координаційну функцію в кожному районі (*Головко*, 2023: 69; *Півторак & Савичук*, 2022).

Виходячи з нової редакції Закону України «Про основи національного спротиву» територіальна оборона (ТрО) розглядалась як складова національного спротиву, що мав підвищити обороноздатність країни шляхом залучення громадян і сприяння їхній підготовці до всезагального опору загарбникам (*Закон України «Про основи національного спротиву»*, 2022; *Рік незламності...*, 2023: 116).

24 лютого В. Зеленський підписав Укази про загальну мобілізацію та про використання Збройних сил України й інших військових формувань, які також мали бути затверджені Верховною Радою. Проте, з огляду на зростаючу загрозу, були видані оновлені варіанти цих документів, у яких накреслені завдання спротиву ворогу реалізовувалися негайно. З метою забезпечення стратегічного керівництва ЗС України, іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами була створена Ставка Верховного Головнокомандувача (*Рік незламності...*, 2023: 117).

Президент у відеозверненні зробив акцент на тому, що «армія і національна солідарність – це, на сьогодні, головна опора української державності». Він повідомив: «Ми вже видаємо зброю і будемо видавати для захисту нашої землі всім охочим, всім спроможним захищати наш суверенітет». Президент закликав тих громадян, хто має бойовий досвід і здатен приєднатися до спротиву,

терміново прибути до центрів комплектації: «Допомагайте національному захисту. Ставайте до лав Збройних сил України та підрозділів територіальної оборони. Будь-який громадянин з бойовим досвідом буде зараз корисним. Саме від вас і всіх нас залежить, чи вдасться ворогу просунутися далі на територію нашої незалежної держави» (Головко, 2023:70; Красовицький, 2022: 12).

24 лютого президент здійснив вісім телефонних розмов зі світовими лідерами країн на найвищому рівні, закликаючи їх надати допомогу та закрити «українське небо». Інформуючи громадян України про ключову ідею цих звернень, він зазначив: «Якщо ви, шановні європейські лідери, шановні світові лідери, лідери вільного світу, нам сьогодні потужно не допоможете, то завтра війна постукає у ваші двері» (Красовицький, 2022: 13).

Важливо зазначити, що того ж дня Президент України заявив про розірвання дипломатичних відносин із РФ: «Цей ранок увійшов в історію, але ця історія абсолютно різна для нашої країни і для Росії. І ми розірвали дипломатичні відносини з Росією. Україна захищається і не віддасть своєї свободи, хай би що там думали в Москві», – повідомив він на брифінгу (Цит. за: Горбулін & Бадрак 2022: 71).

Від початку широкомасштабної війни В. Зеленський головним для себе обрав безпосередній зв'язок із народом і запевнення останнього в тому, що він, як Президент і Верховний Головнокомандувач ЗСУ, не залишить столиці і буде організовувати оборону. Це справило значний вплив на подальший хід війни (Плохій, 2023:176). «Я думав тільки про нас, про державу. Я одразу поїхав в Офіс, був готовий, зібраний, – згадував він в одному з інтерв'ю ранок першого дня вторгнення. – Не витрачав час на роздуми – одразу ми збирались, одразу збирався Воєнний кабінет. Ми були готові до відсічі. В такий момент найголовніше – приймати рішення, а не думати, що буде завтра, післязавтра; треба думати, що зараз» (Романюк & Попадюк, 2023б).

Фактично вищенаведені конкретні заходи українського керівництва разом із вражаючою обороною добровольчих структур і ЗСУ поклали початок системному спротиву агресору. «Війна в одну мить пошматувала у криваве клоччя наші плани, мрії, ілюзії, – писав Сергій Рахманін. – І в один день нас зшила. Суворою ниткою через рану, що пульсувала стражданням і гнівом.

Війна зшила нас без наркозу. Зшила назавжди... 24 лютого Україна стала Соборною. Розчин для фундаменту єдності був замішаний на крові полеглих уже першого ранку – від Галичини й Волині до Донбасу й Таврії» (*Рахманін, 2022*).

Простежуючи початковий період повномасштабної війни, слід зазначити, що у кожному операційному районі ситуація розгорталася зі своїми особливостями, що пояснювалося завданнями та можливостями російських загарбників і ступенем опору ЗСУ, і громадян України. Так у Волинському операційному районі масштабних воєнних дій сухопутні війська противника не здійснювали. Очевидно, ворог вважав свої можливості недостатніми для проведення тут ефективних дій з огляду на вражаючий рівень спротиву жителів західних областей. Своєю чергою, ЗСУ здійснювали стабілізаційну операцію, зміцнювали охорону та оборону держкордону з Республікою Білорусь, боролись із засобами повітряного нападу агресора, його ДРГ, реалізовували завдання територіальної оборони, були готові перейти до оборони на випадок вторгнення з боку Білорусі російських або білоруських військ (*Воєнно-історичний опис..., 2022: 45*).

Надзвичайно важливим стратегічним завданням «СВО» було захоплення столиці України. «Вони думали, що за три доби це питання буде вирішене, і далі буде здійснюватися просто заведення військ, які завезуть техніку, – згадував тогочасний командувач Сухопутними військами ЗСУ генерал-полковник Олександр Сирський, який безпосередньо керував усіма виділеними силами і засобами ЗСУ, інших складових сил безпеки та оборони. – Колони йшли 50–70–100 одиниць. Вони заводились і керувалися обмеженою кількістю екіпажів і розрахунків, йшли без прикриття з повітря» (*Романюк & Попадюк, 2023в*).

З одного боку, як розповідав О. Сирський, ще за тиждень до вторгнення було ухвалене рішення про сформування штабу з оборони столиці. «Ми почали готуватися, час був обмежений. На той час ніхто не хотів у це вірити. Або хотів вірити, що все ж таки вторгнення не буде. Але ж механізм був запущений, і ми приступили до підготовки: визначили елементи замислу, провели підготовчі заходи, визначилися з військами, провели рекогносцирування... І за день до вторгнення я зібрав усіх керівників сектору безпеки, хто мав сили і засоби, і за планом були включені в оборону Києва» (*Романюк & Попадюк, 2023в*).

З іншого боку, з огляду на дефіцит військових сил, перед яким опинився Київ, він виглядав не прикритим. «Це була масштабна задача, – згадував генерал-полковник. – По-перше, місто було взагалі неготове. По-друге, сил і засобів для оборони такого міста... не було» (*Романюк & Попадюк, 2023в*).

Основою угруповання з оборони міста мала стати 72-га бригада, проте вона покривала лише четверту частину мінімальних потреб на оборону. Тому О. Сирський прийняв рішення про сформування стрілецьких батальйонів на базі вищих навчальних закладів, створення зведених артилерійських підрозділів на базі навчальних центрів. Зокрема, були залучені зведені підрозділи Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, два сформовані батальйони Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова тощо (*Романюк & Попадюк, 2023в*).

Пробитись до столиці України, захопити її головні об'єкти, здійснити ізоляцію військово-політичного керівництва держави, а за сприятливого розвитку ситуації змусити його підписати капітуляцію та припинити організований спротив з боку українських військ – усе це Кремль планував вирішити за три доби (*Воєнно-історичний опис..., 2022: 66*).

«Ми спершу не мали точних планів РФ, – розповів пізніше один із військовиків із оточення Президента України. – Але коли захопили під Києвом штабні документи у загиблих російських офіцерів, то все зрозуміли. Там було розписано, коли і де яке угруповання має бути, і через 72 години елітні десантники мали уже зачистити урядовий квартал у Києві. Ті саме 72 години, про які нам всі партнери говорили» (*Головко, 2023: 71; Романюк, 2022*).

Для блокування і захоплення української столиці агресор сформував два військових угруповання на російських та білоруських теренах, які діяли на кількох напрямках у межах Подільського (правий берег Дніпра) та Сіверського (Лівобережжя) оперативних районів (*Воєнно-історичний опис..., 2022: 67*).

Стратегічне значення мав міжнародний вантажний аеропорт у Гостомелі, розташований за 10 км від столиці. Близько 13.00 його атакували 20 (інші дані називають 33) бойові вертольоти Ка-52 і транспортно-бойові вертольоти Мі-8, з яких висадився російський десант. Унаслідок завданого удару українським оборонцям вдалося знищити три вертольоти та десант, а також вивести з ладу злітно-посадкову смугу. О 21.00 контроль над захопленим аеропортом українські війська відновили (*Воєнно-історичний опис..., 2022:49; Харук, 2022а: 286; Харук, 2022б:142–144*).

Аби захопити територію у Поліському ОР, агресор скористався несподіваним для українського військового керівництва напрямком з боку Республіки Білорусь – територією Чорнобильського радіаційно-екологічного заповідника. Не зустрівши серйозного опору на шляху до Чорнобиля та Прип'яті, він заволодів ЧАЕС, узяв у заручники її персонал і використовував територію останньої для розташування власних пунктів управління і складів. Зіткнувшись зі спротивом на підході до районних центрів, зс рф їх блокували, обходили і продовжували рухатися далі (*Рік незламності...*, 2023: 121).

Героїчну сторінку в історію оборони столиці вписав авіаційний підрозділ «Привид Києва». Так один із його пілотів на Міг-29 протягом дня 24 лютого здійснив кілька повітряних боїв, наслідком яких стало збиття шести ворожих літаків, у тому числі новітнього винищувача СУ-35 (*Воєнно-історичний опис...*, 2022: 108).

Надважливе значення зі зриву планів захоплення Києва загарбниками надавалось уповільненню їхнього просування з північно-східного та східного напрямків, де до кінця 24 лютого вони змогли заглибитися на 30 – 50 км, проте не зуміли захопити й утримати жодне велике місто. На початку масштабної війни зс рф підійшли до передмістя Чернігова, проте під тиском оборонців змушені були відступити (*Головка, 2022: 75*).

На думку експертів, будь-яка оборона столиці була приречена на поразку, якби агресору вдалося захопити Чернігів. «Поки стоїть Чернігів – триматиметься Київ. Поки тримається Київ – Україна воює. Якщо падає Київ, президент не поїхав би з Києва. Головка точно не поїхав би з Києва. Відповідно, якби впав Київ, я думаю, все посипалось» (*Романюк & Попадюк, 2023г*). Так волонтер Тарас Чмут охарактеризував ситуацію, в якій вранці того дня опинилися захисники Чернігова. Своєю чергою, про перші бої 24 лютого згадував командувач Оперативного командування «Північ» і керівник оборони міста Віктор Ніколюк: «Перші бої пішли... Я тоді знаходився в Конотопі, й вони одразу пішли – це 1-ша танкова. Вона мала вийти на Ріпки (35 км від Чернігова. – Автори) – не встигла, вийшла на Халявин (10 км від Чернігова. – Автори), там вже були перші бої. Там одразу підбили 5 ворожих танків, було підбито декілька наших машин. Ворог намагався оточити одну з рот, лівий фланг, але вони вийшли з оточення. Командир бригади прийняв вірне рішення,

вивів їх на декілька кілометрів, провів контратаку, і завдяки цьому люди були живі. Ми втратили 2 чи 3 машини, противник теж поніс втрати – до роти ми знищили. Ворог відійшов, але потім атаки почали повторятися. І отак от пішла робота» (Романюк & Попадюк, 2023г).

У планах агресора важливе завдання відводилося швидкому захопленню Харкова, що був другим за чисельністю жителів (майже 1,5 млн) містом України, значущим військово-промисловим, транспортним і науковим центром, і, крім того, розташованим за 40 км від кордону з рф.

Із прикордонних Курської та Білгородської областей на Суми, Куп'янськ, Харків рухалося двадцятитисячне угруповання, перед яким було поставлено завдання захопити останній за два дні. За словами командувача Національної Гвардії України Олександра Півненка, який був активним учасником оборони Харкова з початку російської навали як командир 3-ї бригади оперативного призначення НГУ, агресор був упевнений, що опору йому не буде. «Зупинили колону з ОМОНОм. І там в КамАЗах були палки та щити. Куди вони їхали? Вони думали, що всі піднімуть руки і будуть зустрічати з квітами. Але такого ж не сталося» (Романюк & Попадюк, 2023г).

Варто додати також, що плану оборони Харкова, за свідченням його захисників, не існувало. Від п'ятої ранку місто опинилося під вогнем противника, який активно застосовував важку артилерію, зокрема РСЗВ «Смерч». Приблизно о 8.30 ворог атакував один із житлових районів Харкова – Салтівку. Проте захисники змусили його відійти до села Циркуни, яке він перетворив на свою базу для подальших обстрілів і штурмів (Харук, 2023: 25). «Противник поліз та пішов масовано, – згадував підполковник 92-ї бригади, що захищала місто, Петро Вітушко. – І ми цього не очікували. Ми прогнозували, що він зможе піти на Куп'янському напрямку, що ближче це буде до тодішньої смуги ООС. Але ми не думали, що все буде аж настільки. Що він піде на Харківському напрямку через Липці. Що він піде через Богодухів, Золочів. Батальйони там стояли, і артилерія, і підрозділи, але швидкість була така, що не вдавалося затримати ворога, і він деколи проходив навіть крізь наші бойові порядки. Це дуже швидко все було» (Романюк & Попадюк, 2023г).

Окупанти рухалися на місто одночасно з кількох напрямків і практично скрізь менший за чисельністю гарнізон влаштував

їм «урочистий прийом». «Перше, куди блискавично дійшов противник – до окружної дороги, і зробив там блокпост, – розповідав згадуваний уже П. Вітушко. – І саме 22-й батальйон під керівництвом командира батальйону, заступника та начальника штабу, невеликою горсткою бійців, бо їх не було багато – 20 осіб і 2 танки, відбив цей блокпост, знищив противника, змусив відступити від міста Харків на відстань кілометр-півтора і потім протягом багатьох місяців тримав противника на відстані» (Романюк & Попадюк, 2023г).

Російські війська зазнали невдачі і при спробі оволодіти Сумами та Охтиркою. І хоча ворожі танки прорвалися в центр Сум, але внаслідок вуличних боїв залишили місто. Із раніше захопленої Охтирки вони також були змушені відступити. Це дозволило затримати, а подекуди і зупинити, просування російських військ углиб української території (Головко, 2023: 76; Рік незламності..., 2023: 155).

До кінця дня 24 лютого агресор на Слобожанському напрямку пробився на 30 – 50 км від лінії державного кордону. Оборона більш-менш стабілізувалася по рубежу Довжанка, Дворічна, Артемівка, Котузівка, Харків, Дергачі, Довжик, Мураха, Охтирка, Суми (Военно-історичний опис..., 2022: 75).

Водночас істотних успіхів ворог добився на півдні. «Упродовж першої доби російським військам вдалося вийти з тимчасово окупованої території АР Крим на оперативний простір, – читаємо у «Военно-історичному описі російсько-української війни». – Російські війська вели наступ на кількох напрямках: частиною сил у напрямку м. Херсон, частиною – у напрямку м. Бердянськ, частиною – в напрямку м. Мелітополь. Упродовж першої доби наступальної операції російським окупаційним військам вдалося захопити міста Генічеськ, Мелітополь, Нову Каховку, Олешки, прорватися до Каховського водосховища, переправитись через Каховську ГЕС і встановити контроль над вхідними гідротехнічними спорудами Північнокримського каналу» (Военно-історичний опис..., 2022: 91). І далі: «Ворожі війська продовжували наступ у напрямку Запоріжжя, по лінії Херсон – Миколаїв – Одеса, в напрямку Бердянська з метою подальшого виходу до м. Маріуполь з південно-західного напрямку та повної ізоляції України від Азовського моря й утворення сполучення по суходолу з тимчасово окупованою територією АР Крим» (Военно-історичний опис..., 2022: 92).

Хочемо наголосити, що ворогу тут теж чинився серйозний опір. До речі, першим від початку повномасштабного вторгнення Героєм України став матрос, сапер інженерно-саперного відділення окремого батальйону окремої 35-ї бригади морської піхоти ім. контр-адмірала Михайла Остроградського Віталій Скакун, який 24 лютого взявся підірвати Генічеський автомобільний міст, аби перешкодити просуванню російської танкової колони. Замінувавши останній, повідомив своїм, що підриває об'єкт, але не встиг вчасно звідти відійти. Тієї ж миті пролунав вибух. Героїчний вчинок Віталія значно уповільнив просування агресора і створив сприятливі умови його підрозділу передислокуватися та зайняти оборону. Указом Президента України від 26 лютого Віталію Скакуну посмертно присвоєно звання Героя України (*Рік незламності...*, 2023: 185).

Причини згаданого вище становища на півдні полягають, зокрема, і в тому, що план оборони в Херсонській області не був належним чином втілений у життя. Певним свідченням цього було також і те, що в першій селекторній нараді з районами, організованої секретарем Ради національної безпеки й оборони Олексієм Даніловим, жоден із чиновників Херсонської ОДА чи місцевих силових органів не брав участі. «Тоді ще ніхто не знав, – згадував Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук, – що майже всі силовики втекли з міста ще напередодні, а місцеві СБУшники злили росіянам план оборони» (*Головка, 2023: 76; Романюк & Попадюк, 2023б*).

Не виключено, що є підстави говорити про зраду на високому рівні: як свідчать заяви керівництва країни і спецслужб, матеріали стосовно цього будуть озвучені після закінчення війни (*Головка, 2023: 76*).

Залучивши два кораблі Чорноморського флоту рф, бойові літаки, ворогу у перший день повномасштабної війни вдалося захопити острів Зміїний – скелястий клаптик землі в Чорному морі, поблизу Одеси. Напередодні, о 6-й ранку, з російського корабля пролунало звернення до захисників острова не брати участі у «братоубийственой війні» і обрати «правильную сторону», а за це отримати блискучі кар'єри, квартири, неймовірні зарплати та пенсії. «Примите правильное решение, останетесь живы. Для этого достаточно сообщить на 16-м канале о своем согласии и следовать

дальнішим нашим указанням. Разрядить оружие и прекратить связь со своим командованием», – закликали з російського корабля по міжнародному відкритому каналу зв'язку для суден (*Романюк & Попадюк, 2023г*).

Пізніше присутніх на острові почали лякати вбивством. Як влучно зауважили Р. Романюк і Ф. Попадюк, «тієї миті острів Зміїний був, може, найяскравішою ілюстрацією ситуації, в якій опинилася вся Україна: один на один з ворогом посеред моря невизначеності та приречення» (*Романюк & Попадюк, 2023г*). У відповідь на вищезгадане звернення ворога близько 18-ї години з боку українських захисників пролунало тепер уже всесвітньо відоме «послання» російському кораблю, яке використовували 24 лютого і пізніше скрізь в Україні, куди прийшов ворог.

У результаті нерівного бою острів був захоплений, 80 його захисників та цивільних осіб окупанти доставили до Севастополя (*Головка, 2023: 78*).

Драматична ситуація, що склалася на півдні України, породжувала загрози на інших ділянках, насамперед у зоні ООС та під Маріуполем, де готувалися до оборони. «Ми очікували, що все ж таки буде наступ, – згадував тогочасний командувач сил ООС генерал Олександр Павлюк. – Якщо він буде, то в першу чергу на угруповання Об'єднаних сил – самі боєдатні, самі готові на той момент частини, які були на території України. І ми готувалися до цього... Ми розуміли, що буде удар по флангах, розсікаючі удари, тому основні резерви зосередили на Маріупольському та Луганському напрямках. Так воно і вийшло, як ми спланували. Тому перший день, перші масивні удари, які вони запланували, пройшли не дуже... Угруповання було відсічене та оточене, а потім знищене. Тому удар був охоплюючий і розряджаючий. І такий удар був в сторону Маріуполя: між ним і Волновахою вони кидали все, що могли. Найбільшу частину російського корпусу ми там знищили. Але удар із заходу все ж таки дав відсікти Маріуполь від основних сил» (*Романюк & Попадюк, 2023г*).

Як бачимо, колосальний героїчний спротив агресору 24 лютого показав, що останній не зможе втілити в життя свій стратегічний задум блискавичної і переможної війни. Тогочасний Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний у своєму зверненні до Сил оборони

ввечері того дня наголосив: «Бліцкригу у росіян не вийшло. Вмиються власною кров'ю» (Цит. за: Головка, 2023: 79).

На закінчення процитуємо фрагмент звернення Президента України, Верховного Головнокомандувача ЗСУ Володимира Зеленського до українців наприкінці першого дня великої війни. «Сьогодні Росія, – зазначив він, – атакувала всю територію нашої держави. І сьогодні наші захисники зробили дуже багато. Захистили майже всю територію України, яка зазнала безпосередніх ударів. Відбивають ту, яку ворогу вдалося зайняти... Але зараз доля країни повністю залежить від нашої армії, наших героїв, наших сил безпеки, усіх наших захисників. І нашого народу, від нашої мудрості, і від великої підтримки всіх друзів нашої країни» (Красовицький, 2022: 19, 22).

Попереду у ЗС України та українського народу були драматичні і героїчні роки запеклого спротиву російському агресору.

Використані посилання

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий-березень 2022 р.) (2022). Київ: Міністерство оборони України. Генеральний штаб Збройних Сил України. 114 с.

Головка В. (2023). *Вторгнення. 2022. Широкомасштабна агресія Росії проти України*. Київ: Інститут історії України НАН України. 602 с.

Горбулін В., Бадрак В. (2022). *Над прірвою. 200 днів російської війни*. Київ: Брайт Букс. 280 с.

Закон України «Про основи національного спротиву» (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2024-20#n24> (дата звернення: 21.12.2023).

Красовицький О. (2022). *Місяць війни. Хроніка подій. Промови та звернення Президента України Володимира Зеленського*. Харків: Фоліо. 383 с.

Півторак О., Савичук О. (2022). Як працює режим воєнного стану і як під час нього поводитися? *Українська правда*. 24 лютого. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/02/24/7325482/> (дата звернення: 21.12.2023).

Плохій С. (2023). *Російсько-українська війна: повернення історії*. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 400 с.

Рахманін С. (2022). Catharsis now (Катарсис сьогодні). *Дзеркало тижня*. 5 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/catharsis-now-katarsis-sohodni.html> (дата звернення: 27.12.2023).

Рік незламності: крах операції «Z»: монографія (2023). Колектив авторів; за заг. ред. М.В. Ковалю. Київ: НУОУ. 320 с.

Романенко В. (2022). «Військові до останнього сподівалися, що РФ піде в наступ тільки через Донбас, – бригадний генерал». *Українська правда*. 4 червня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/4/7350496/> (дата звернення: 27.12.2023).

Романюк Р. (2022). Від «капітуляції» Зеленського до капітуляції Путіна. Як ідуть переговори з Росією. *Українська правда*. 5 травня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/05/5/7344096> (дата звернення: 04.01.2024).

Романюк Р., Попадюк Ф. (2023а). 24.02: Реконструкція. Епізод 1: Підготовка до вторгнення. *Українська правда*. 24 лютого. URL: <https://www.pravda.com.ua/podcasts/63f90cc807994/2023/02/24/7390928/> (дата звернення: 10.01.2024).

Романюк Р., Попадюк Ф. (2023б). 24.02: Реконструкція. Епізод 2: Кабінет Залужного, наради у Зеленського, евакуація Кабміну. *Українська правда*. 9 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/podcasts/63f90cc807994/2023/04/9/7397132/> (дата звернення: 10.01.2024).

Романюк Р., Попадюк Ф. (2023в). 24.02: Реконструкція. Епізод 4. Російське вторгнення: фронти, люди й міста. *Українська правда*. 16 жовтня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/10/16/7424263/> (дата звернення: 12.02.2024).

Романюк Р., Попадюк Ф. (2023г). 24.02: Реконструкція. Епізод 5: Чернігів і Харків у перший день вторгнення. Окупація півдня. *Українська правда*. 19 жовтня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/10/19/7424751/> (дата звернення: 14.03.2024).

Указ Президента України про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 р. «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України (2022)». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/702022-41409> (дата звернення: 14.03.2024).

Харук А. (2022а). Дії російської авіації з території Білорусі під час повномасштабної агресії проти України (лютий-квітень 2022). *Військово-науковий вісник*. Випуск 38. Львів: НАСВ. С. 281–295.

Харук А. (2022б). Оборона Гостомельського та Васильківського аеродромів: спроба реконструкції подій. *Український історичний журнал*. № 4. С. 139–147.

Харук А. (2023). Харківська оборонна операція (24 лютого – 14 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. № 5. С. 23–34.